

■ Saija Kuusela

■ Mirja Rantala

■ Riikka Paloniemi

Saija Kuusela, Mirja Rantala ja Riikka Paloniemi

METSO luo yhteistyötä yli organisaatorajojen

Kuusela, S., Rantala, M. & Paloniemi, R. 2014. METSO luo yhteistyötä yli organisaatorajojen. Metsätieteen aikakauskirja 2/2014: 101–109.

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma METSO edellyttää metsä- ja ympäristöalan toimijoiden yhteistyötä. Alueellisten ELY-keskusten ja Suomen metsäkeskuksen alueyksiköiden välinen yhteistyö on METSON toteuttamisessa tiivistä ja pääosin sujuvaa. Metsäkeskusuudistus ja muutokset lainsäädännössä kuitenkin muuttavat vakiintuneita yhteistyösuhteita. Toimiva yhteistyö edellyttääkin jatkuvaa sopeutumista.

METSO-kohteiden välittäminen sekä viestintään ja koulutuksiin liittyvä yhteistyö nousevat esiin tärkeinä METSON toteuttajien yhteistyön muotoina. Yhteistyöstä koituu monia hyötyjä, ja erilaisten asiantuntijuuksien kohtaaminen on usein enemmän kuin osiensa summa. METSON monipuoliset hankkeet edistävät yhteistyötä ja luovat uusia kumppanuuksia.

Vaikka METSON toteuttajien yhteistyö sujuu pääosin hyvin, on siinä myös kehitettävää. Sekä ELY-että metsäkeskustoimijat toivovat metsänhoitoyhdistyksiltä aktiivisempaa osallistumista METSON toteutukseen. Metsäkeskuksen organisaatiouudistus ja kohteiden välitystoiminnan ohjautuminen ELYjen suuntaan luo asetelman, jossa metsänhoitoyhdistyksistä voi tulla entistä vahvemmin myös ELY-keskusten yhteistyökumppaneita. Metsänhoitoyhdistysten lisäksi yhteistyötä tulisi lisätä metsänomistajien sekä kuntien ja seurakuntien kanssa. Yhteinen METSON toteuttaminen voi parhaimmillaan kehittää metsätaloutta ympäristöystävällisempään suuntaan myös METSON toteutuksen ulkopuolella.

Asiasanat: ELY-keskukset, METSO-ohjelma, metsänhoitoyhdistykset, metsänomistajat, monimuotoisuus, Suomen metsäkeskus

Yhteystiedot: Kuusela & Paloniemi: SYKE, Suomen ympäristökeskus, Helsinki;

Rantala: Metla Vantaa

Sähköposti: saija.kuusela@ymparisto.fi

Hyväksytty 1.4.2014

Saatavissa <http://www.metla.fi/aikakauskirja/full/ff14/ff142101.pdf>

I Johdanto

Vapaaehtoisuuteen perustuva Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelma METSO on vakiintunut osaksi metsäalan toimintaa vuonna 2002 alkaneesta kokeiluhankkeesta lähtien (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2002, 2008, Syrjänen ym. 2006, Primmer ym. 2013). METSON tavoitteena on turvata Suomen metsäisten elinympäristöjen ja metsälajien säilyminen vuoteen 2020 mennessä. Ohjelmassa keskitytään suojelualueiden perustamiseen sekä monimuotoisuuden turvaamiseen talousmetsissä luonnonhoidon eri keinoin – yhteensä pyritään vaikuttamaan lähes 200 000 metsähehtaariin. Tämä vastaa yli 6 600 keskimääräistä suomalaista metsätilaa (Metsätalastollinen vuosikirja 2013). METSON lähtökohtana on metsä- ja ympäristöalan organisaattorajoa ylittävä yhteistyö, sillä ohjelman mittaviin tavoitteisiin ei päästä ilman koko toimijakentän osallistumista.

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö rahoittavat METSOa yhdessä. Alueatasolla ohjelmaa toteuttavat ELY-keskukset ja Suomen metsäkeskus (Julkiset palvelut). ELY-keskukset toteuttavat METSOon tarjottavien alueiden pysyvät suojelusopimukset sekä alueiden ostamisen valtiolle. Lisäksi ELYt voivat rauhoittaa kohteita määräajaksi, yleensä 20–30 vuoden jaksoiksi. Suomen metsäkeskus vastaa kymmenvuotisista ympäristötukisopimuksista ja talousmetsien luonnonhoitohankkeista, kuten korpien tai pienvesien ennallistamisesta. (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008.)

Kummassakin organisaatiossa noudatetaan ohjelman luonnontieteellisiä valintaperusteita (Hakalisto ym. 2008), joiden perusteella arvioidaan, soveltuuko maanomistajan vapaaehtoisesti ehdottama kohde METSOon turvattavaksi. Mukaan hyväksytään kymmenen monimuotoisuudelle tärkeää elinympäristötyyppiä, muun muassa lehdot, soiden reunametsät ja runsaslahopuustoiset kangasmetsät. Suojeltavista alueista maksetaan maanomistajalle puuston arvoon perustuva korvaus. ELY-keskusten kautta maksettava korvaus perustuu luonnonsuojelulakiin (Luonnonsuojelulaki 1996/1096), ympäristötukisopimusten rahoitus puolestaan kestävän metsätalouden rahoituslakiin (nk. Kemera, Kestävän metsätalouden... 2007/544).

Viranomaisten lisäksi ohjelman onnistuminen edellyttää aktiivisuutta muilta toimijoilta, joista yksityisten metsänomistajien lisäksi keskeisiä ovat metsänhoitoyhdistykset, metsäteollisuus, metsäpalveluyritykset ja ympäristöjärjestöt. Ajoittain jopa vastakkaisia tavoitteita ajavat organisaatiot istuvat yhdessä alueellisissa METSON yhteistyöryhmissä, jotka seuraavat METSON alueellista toteutusta. Yhteistyöryhmät kokoontuvat yleensä kaksi kertaa vuodessa, ja ne kutsuu kokoon kunkin alueen ELY-keskus. Ryhmien tehtävä on lähinnä välittää tietoa alueen METSO-toteutustilanteesta ja muista ajankohtaisista METSO-ohjelmaa sivuavista aiheista.

METSO-ohjelmaan kuuluu myös monenlaisia hanketoimintaa. Yhteistoimintaverkostot edistävät eri toimijoiden välistä yhteistyötä, metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamista ja suojelualueverkoston laajentamista. Valtakunnalliset luonnonhoidon kehittämishankkeet keskittyvät tiettyyn talousmetsien luonnonhoidon kehittämisteemaan. Kummatkin hankkeet kestävät yleensä yhdestä kolmeen vuotta ja edellyttävät METSON toteuttajien ja sidosryhmien yhteistyötä. Pitkäkestoisten hankkeiden lisäksi ympäristöministeriö rahoittaa ELYjen kautta muutaman kuukauden pituisia METSO-viestintähankkeita.

Tässä artikkelissa tarkastelemme METSO-ohjelmassa toteutuvaa ympäristö- ja metsäalojen välistä yhteistyötä ja kysymme, millaiseksi ohjelman toteuttajat itse kokevat yhteistyön ja kuinka yhteistyötä olisi syytä kehittää, jotta se olisi nykyistä toimivampaa. Aloitamme esittelemällä ne aineistot, joihin kirjoitus perustuu. Seuraavaksi esittelemme lyhyesti ryhmätyöaineistosta esiin nousutta ajankohtaista, METSO-ohjelmaan vaikuttavaa metsäalan ja luonnonvarapolitiikan uudistumista. Tämän jälkeen pohdimme toimijoiden kokemuksia yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Lopuksi vedämme yhteen artikkelin keskeiset havainnot ja esitämme ajatuksia toimivammasta yhteistyöstä.

2 Aineisto ja menetelmät

Kirjoituksen pääaineistona on METSON toteuttajien seminaarissa marraskuussa 2013 kerätty ryhmätyöaineisto (n = 27, taulukko 1, aineisto 1). Seminaariin osallistui METSO-ammattilaisia ELY-keskuksista

Taulukko 1. Kirjoituksessa käytetyt aineistot, niiden keräysvuosi, otoskoko ja julkaisu, joissa aineistoa on aiemmin hyödynnetty ja joissa se esitellään tarkemmin. Aineistoihin viitataan tekstissä ensimmäisen sarakkeen numerolla yliviittein.

Viite-numero	Aineisto	Vuosi	Koko (n)	Julkaisu
1	METSO-toteuttajien ryhmätyöt	2013	27	Primaariaineisto, ei hyödynnetty aiemmin
2	Ammattilaisten haastattelut luontoarvopalveluista	2012	19*	Kumela ym. 2013
3	Kysely yhteistyöryhmille	2012	50	Laita ym. 2012.
4	Kysely valtakunnallisten luonnonhoitohankkeiden vetäjille	2013	10	Kuusela ja Rantala 2013
5	Kysely sidosryhmille luonnonhoitohankkeiden vaikuttavuudesta	2013	97**	Kuusela ja Rantala 2013, Hujala ym. 2014

*Vastaajat olivat luontoarvopalvelujen suunnittelusta ja käytännön toteutuksesta vastaavia ammattilaisia seitsemästä metsä- ja ympäristöalan organisaatiosta, jotka edustivat julkista, yksityistä ja kolmatta sektoria. Haastateltavien valinnassa auttoi kunkin organisaation yhteyshenkilö.

**Vastaajat jakaantuivat eri organisaatioihin seuraavasti: metsänhoitoyhdistykset n = 39, Suomen metsäkeskus n = 21, ELY-keskukset n = 12, muut (lähinnä ympäristöjärjestöt ja metsäteollisuusyritykset) n = 25.

(15 henkilöä) ja Suomen metsäkeskuksesta (seitsemän henkilöä). Mukana oli edustajia myös Metsänomistajien liitosta, Metsätalouden kehittämisskeskus Tapiosta, Suomen ympäristökeskuksesta sekä Metsähallituksesta (yhteensä sidosryhmistä viisi henkilöä). Ryhmätyö järjestettiin oppimiskahvilamenetelmää mukailien (Kupias 2007).

Oppimiskahvilamenetelmässä tavoitellaan kahvilamaista rentoa tunnelmaa ja pyritään keräämään monipuolisesti osallistujien näkökulmia. Seminaarissa osallistujat jaettiin neljään ryhmään, jotka kiersivät eri teemoihin keskittyvissä pöydissä. Kunkin pöydän keskustelun aihe ja näkökulma erosivat muiden pöytien tehtävistä. Jokaisesta teemasta oli otsikon lisäksi koottu muutama apukysymys keskustelun herättäjäksi ja ajatusten suuntaamiseksi erityisesti yhteistyön näkökulmaan. Eri organisaatioiden edustajia pyrittiin sijoittamaan ryhmiin tasaisesti, mutta lukuisten poisjääntien vuoksi ryhmien koko (4–8 henkeä) ja organisaatioiden edustus vaihteli.

Pöytien otsikot olivat seuraavat: 1) Yhteistyön helmet METSO-ohjelmassa: Kun kaikki sujuu kuin tanssi, 2) Yhteistyön haasteet METSO-ohjelmassa: Mutkia matkassa, 3) Zonation ja METSON kohdennettu markkinointi ja 4) Kustannustehokas METSO. Ajanpuutteen vuoksi jokainen ryhmä vieraili kolmessa pöydässä. Ensimmäisessä pöydässä vietettiin noin 45 minuuttia ja seuraavissa 30 minuuttia. Kussakin pöydässä keskustelua ohjasi puheenjohtaja, joka esitti keskustelijoille teemat ja tarkentavat apukysymykset, kuten ”Miten hyvää yhteistyötä rakennetaan?”, ”Missä aiheissa yhteis-

työtä tulisi kehittää?” ja ”Millaisia ominaisuuksia on hyvässä yhteishankkeessa?”. Jokaisessa pöydässä sihteerit kirjoittivat keskustelujen puheenvuorot mahdollisimman tarkasti muistiin; sihteerit eivät itse osallistuneet keskusteluun. Sihteerien muistiinpanojen lisäksi ryhmät laativat omia muistiinpanojaan pöydillä oleville paperiarkeille. Kussakin pöydässä aiemmin käyneiden ryhmien muistiinpanot olivat muiden, myöhemmin tulneiden ryhmien nähtävillä. Sihteerien ja ryhmien laatimat muistiinpanot tallennettiin tutkimuksen aineistoksi sellaisenaan. Tätä aineistoa kertyi yhteensä noin 19 liuskaa.

Tähän artikkeliin olemme analysoineet erityisesti pöytien 1 ja 2 keskustelut laadullisesti, hyödyntäen sisällönanalyysia (Tuomi ja Sarajärvi 2009). Aineiston luokittelun ja sisällönanalyysin perusteella tunnistimme eri toimijoiden erilaisia käsityksiä yhteistyön vahvuuksista ja haasteista sekä niihin vastaamisesta.

Ryhmätyöaineiston perusteella löydettyjen tulosten tulkintaa täydennämme vuosina 2012 ja 2013 kerätyillä kysely- ja haastatteluaineistoilla, jotka on esitelty yksityiskohtaisemmin aiemmissa julkaisuissa (taulukko 1, aineistot 2–5). Yhteistyötä itsenäisenä teemana on julkaisuissa kuitenkin käsitelty hyvin niukasti. Aineistot on taulukoitu siinä järjestyksessä, jossa niihin viitataan tekstissä ensimmäisen kerran. Viittaukset toteutetaan yliviittein taulukon 1 ensimmäisen sarakkeen numeroa käyttäen. Eri aineistot on kerätty kunkin tutkimuksen lähtökohdista, joten tulosten tulkinnassa lukijan pitää huomioida aineistojen erilaiset keräystavat, luonteet ja koot. Kokonai-

suutena tämä niin sanottu aineisto- ja menetelmä-triangulaatio (ks. Denzin 1970, s. 301–310) pyrkii parantamaan tulosten tulkinnan luotettavuutta.

3 Tulokset

3.1 METSO osana metsäalan muutosta

Suomen metsäkeskuksen tuore organisaatiomuutos vaikuttaa METSO:n ympäristötukisopimusten solmimiseen ja talousmetsien luonnonhoitoon. Uudistuksen seurauksena luonnonhoidon toimintamalli on muuttunut perusteellisesti (Hujala ym. 2014). Luonnonhoitotöiden käytännön työt siirtyivät vuonna 2013 julkisen hakumenettelyn piiriin ja Metsäkeskuksen Julkisten palvelujen rooli muuttui toteuttajasta töiden valvojaksi. Samalla suuri osa luonnonhoidon ammattilaisista siirtyi Julkisista palveluista Metsäpalvelu Otsoon, eikä ympäristötukisopimusten solmimiseen tai luonnonhoitohankkeiden suunnitteluun ole enää löytynyt riittävästi tekijöitä¹.

Organisaatiouudistusten lisäksi metsäalan uudistumista vauhdittavat ajankohtaiset lainsäädännön muutokset. Metsä- ja metsätuholaki uudistuivat vuoden 2014 alusta (Laki metsälain... 2013/1085, Laki metsätuhojen... 2013/1087), ja käynnissä olevassa Kemera-uudistuksessa ympäristötuen linjaukset ovat vielä auki. Kemera-varojen riittävyys on viime vuosina aiheuttanut suurta huolta, ja lähivuosina uusittavaksi tulevat kymmenvuotiset sopimukset ja aliresursointi toistuvat huolena metsäkeskustoimijoiden puheissa^{1,2}.

ELY-keskusten METSO:n toteutusta puolestaan saattavat tulevaisuudessa vaikeuttaa Natura 2000-verkoston täydentäminen ja soidensuojelun täydennysohjelma. Vapaaehtoisuuteen perustuvan METSO:n myönteisen maineen pelätään kärsivän samanaikaisesta perinteisten suojeluohjelmien toteuttamisesta¹. Vaikka pysyvien suojelusopimusten puolella rahoitusta on toistaiseksi ollut riittävästi, ELYjen vähäiset henkilöresurssit huolestuttavat – kuka ehtii hoitaa METSO-asiat lukuisten muiden velvoitteiden ohessa?¹ ELY-keskukset ovat vastuussa sekä METSOa markkinoivista viestintähankkeista että ohjelman etenemistä seuraavien yhteistyöryhmien koolle kutsumisesta. Lisäksi useimmat ELYt osallistuvat

Suomen metsäkeskuksen kanssa yhteistoimintaverkosto- ja luonnonhoidon kehittämishankkeisiin.

Myös laki metsänhoitoyhdistyksistä uudistuu. Monelle metsänomistajalle metsänhoitoyhdistys on tuttu ja luotettava yhteistyökumppani ja palveluntarjoaja, jolta toivotaan tietoa myös METSOsta (esim. Koskela 2011, Korhonen ym. 2012). Lakimuutoksen vaikutuksia yhdistyskentän METSO-aktiivisuuteen on vaikea arvioida, mutta ainakin pakollisen metsänhoitomaksun poistuminen lisää yhdistysten tarvetta keskittyä parhaiten kannattavaan toimintaan.

Metsänhoitoyhdistykset voivat tiedottaa METSOon sopivista metsistä ELYlle. Kohteiden välittämistä ELY-keskuksiin maksetaan valmistelukorvaus, jonka määrä kasvaa, jos kohde päättyy suojeltavaksi. ELYt ovat solmineet vastaavanlaisia välityssopimuksia myös Suomen metsäkeskuksen, metsäyhtiöiden, metsäpalveluyritysten ja ympäristöjärjestöjen kanssa. Välityssopimusten korvaustaso on matala, eikä se usein kata sopimuksen valmisteluun tarvittavaa työaika. Silti joillakin alueilla Suomessa, esimerkiksi Pirkanmaalla, merkittävä osa METSO-kohteista päättyy suojeluun välitystoiminnan kautta¹.

Metsäkeskuksen solmimien ympäristötukisopimusten osalta kohteiden välittämistä edistävistä valmistelukorvauksesta on luovuttu, ja näyttää siltä, että metsänhoitoyhdistykset markkinoivat ympäristötukea metsänomistajille aiempaa vähemmän¹. Yhdistysten toimihenkilöt ovat perinteisesti suhtautuneet ympäristötukeen ELY-keskuksen METSO-keinoja myönteisemmin², mutta valmistelukorvauksen poistuminen ei motivoi määräaikaisten sopimusten edistämiseen.

3.2 Metsäkeskus ja ELYt – yhteistyö sujuu

ELY-keskusten ja Suomen metsäkeskuksen yhteistyö sujuu organisaatio- ja lakimuutoksista huolimatta hyvin. Ryhmätyöaineiston¹ mukaan kaikkia METSO-keinoja esitellään tasapuolisesti ja maanomistajat ohjataan joustavasti siihen organisaatioon, jossa hän mieluiten asioi. Yksityisesti tai pienryhmissä järjestetyissä asiantuntijahaastatteluissa² näkemykset eivät olleet yhtä myönteisiä, vaan eri METSO-vaihtoehtojen tasapuolisessa tarjoamisessa maanomistajille tunnistettiin myös jännitteitä.

Metsäkeskus ja metsänhoitoyhdistykset suosivat määräaikaista ympäristötukisopimuksia, ELYt ja luontojärjestöt puolestaan pysyviä suojelukeinoja². Metsäkeskusmuutosten myötä välitystoiminta on osin lisääntynyt, mikä purkaa perinteistä asetelmaa, jossa Metsäkeskuksen toimijat markkinoivat pääosin määräaikaista METSO-sopimuksia. Myös uusittavaksi tulevien kymmenvuotisten ympäristötukisopimusten osalta Metsäkeskus vaikuttaa markkinoivan melko tasapuolisesti sekä pysyviä että määräaikaista suojelusopimuksia¹.

ELY-keskusten ja Suomen metsäkeskuksen ryhmätyöhön osallistuneet työntekijät tunnistavat sujuvasta yhteistyöstä koituvan monia hyötyjä. Yhteistyössä kohtaavat erilaiset toimintatavat, opitaan uusia käytäntöjä toisilta ja samalla toiminta tehostuu¹. Hedelmällinen asiantuntijuuksien kohtaaminen on enemmän kuin osiensa summa, ja siitä hyötävät kaikki osapuolet^{1,3}. Hyvin toimivan yhteistyön edellytyksiä ovat luottamus, pitkäjänteisyys, vastavuoroisuus, joustaminen ja toisen mielipiteen arvostaminen. Useimmilla alueilla ELYjen ja Metsäkeskuksen henkilöt tuntevat toisensa jo hyvin, joten nämä edellytykset täyttyvät, ja yhteyden ottaminen METSO-asioissa on helppoa.

Yhteistyö on tärkeää etenkin kohteiden välitystoiminnassa, METSOon liittyvien koulutustilaisuuksien ja retkeilyjen järjestämisessä sekä viestinnässä¹. Koulutuksissa ja retkeilyillä metsä- ja ympäristöalan ammattilaisten osaamiset kohtaavat ja erilaiset lähestymistavat täydentävät toisiaan. Parhaimmillaan oppiminen on molemminpuolista. Yhteiset maastokäynnit ja retkeilyt esimerkiksi tukevat METSOon valintakriteerien yhtenäistä tulkintaa yli organisaatorajojen¹.

Ympäristöministeriön viestintäraha auttaa toiminnan kohdentamisessa ja lisää näin tehokkuutta¹. Raha kanavoidaan ELYille, mutta edellytyksenä on yleensä yhteistyö Suomen metsäkeskuksen kanssa. Viestintähankkeet ovat lyhyitä ja keskittyvät tiettyyn teemaan tai konkreettiseen ongelmaan. Esimerkiksi vuonna 2012 Kaakkois-Suomessa viestintärahaa käytettiin METSOon markkinointiin kirjein ja metsäretkeilyin tietyn alueen naismetsänomistajille.

Uhanalaisten lajien elinympäristöjen turvaaminen testaa yhteistyön saumattomuutta. Liito-oravan, valkoselkätikan ja muiden suojeltavien lajien kohdalla eri organisaatioiden edustajat joutuvat väistämättä

tiiviseen yhteistyöhön. Nämä ovat tilanteita, joissa ammattilaisuus joutuu koetukselle tasapainoillessa pakkosuojelun ja vapaaehtoisuuden rajamaastossa. Tilanne vaatii erityistä hienovaraisuutta ja vuorovaikutustaitoja. Ryhmätyöaineiston¹ mukaan maanomistaja ei aina luota ELY-keskuksen työntekijään yhtä paljon kuin metsäkeskustoimijaan. Toimivan yhteistyön avulla herkkä tilanne voi kääntyä parhain päin sekä metsänomistajan että METSOon tavoitteiden näkökulmasta.

Vaikka ELYjen ja Metsäkeskuksen yhteistyö sujuu useimmilla alueilla moitteettomasti, on toimintatavoissa edelleen kehittämisen tarvetta. Myös epämuodolliseen yhteydenpitoon ja keskusteluun tulisi olla aikaa¹. Epämuodollinen yhteydenpito edistää tiedonkulkua ja helpottaa METSO-viestintää niin toimijoiden kuin metsänomistajienkin suuntaan. Läheiset välit mahdollistavat muun muassa osallistumisen toisen organisaation järjestämiin tapahtumiin ja kokouksiin, joissa METSOa voi tuoda esille. Pitkä yhteinen hankehistoria näyttää tiivistävän yhteistyötä myös muussa epämuodollisessa tekemisessä^{1,2,3}.

3.3 Kuinka saada yhteistyöstä vielä monipuolisempaa ja vaikuttavampaa?

Sekä ELY- että metsäkeskusväki toivovat ainakin kahden aineiston perusteella metsänhoitoyhdistyksiltä aktiivisempaa osallistumista METSOon toteutukseen^{1,3}. Metsänhoitoyhdistykset ovat tärkeitä ohjelman onnistumisen kannalta, sillä heillä on runsaasti läheisiä ja pitkäaikaista yhteistyösuhteita metsänomistajiin, ja he tuntevat asiakkaidensa metsät. ELY- ja metsäkeskustoimijat tunnistavat välityspalkkion pienuuden ja ympäristötukisopimusten valmistelupalkkion loppumisen vähentävän yhdistyskentän motivaatiota ja mahdollisuuksia edistää METSOa¹. Toisaalta juuri maastossa liikkuvien ja metsänomistajia työssään päivittäin kohtaavien ammattilaisten aktiivinen METSOon osallistumien nähdään ensiarvoisen tärkeänä ja myös kustannustehokkaana tapana edistää ohjelmaa¹. Selkeitä keinoja yhdistyskentän aktivoimiseksi ei aineistosta löydy, vaikka ryhmätöiden¹ osallistujia tähän aktiivisesti rohkaistiin. Tältä osin tulokset jäivät valitettavan vaatimattomiksi, eikä vastauksia löydy edes muista useista aineistoista, joihin kirjoitus perustuu.

Toisaalta Metsäkeskuksen organisaatiouudistus ja kohteiden välitystoiminnan ohjautuminen yhä enemmän ELYjen suuntaan luo tilanteen, jossa metsänhoitoyhdistyksistä voisi tulla entistä aktiivisemmin juuri ELY-keskusten yhteistyökumppaneita. Toistaiseksi yhdistystoimijoiden maanomistajille suuntautuva METSO-neuvonta on painottunut määrääkaisiin ympäristötukisopimuksiin². Metsänhoitoyhdistyslain uudistamisen ja organisaatioiden roolien muutosten myötä yhdistyksille aukeaa mahdollisuus profiloitua täysin uudella tavalla metsien monimuotoisuuden edistämässä. Yhdistysten työnkuva muuttuu yritysten kaltaiseksi, ja juuri yrityksiltä toivotaan entistä suurempaa roolia luontoarvojen turvaamisessa tulevaisuudessa (Kumela ym. 2013, s. 21–28: tulevaisuuskuvahaastattelut).

Monivuotisten METSO-hankkeiden, yhteistointaverkostojen ja valtakunnallisten luonnonhoidon kehittämishankkeiden, rahoitusehdot edellyttävät yleensä yhteistyötä yli organisaatorajojen. Yhteistyöverkoston rakentaminen on usein aloitettava jo hankkeen suunnitteluvaiheessa ja rahoitusta haettaessa. METSON toteuttajien, hankevetäjien ja sidosryhmien keskuudessa hankkeisiin suhtaudutaan yleisesti ottaen positiivisesti^{1,4,5}. Ne luovat luottamusta toimijoiden välille ja tekevät epämuodolliset yhteydenotot jatkossa helpommiksi. Hankkeet edesauttavat METSOSTA viestimistä¹ ja edistävät sellaista yhteistyötä, jota hanketta vetänyt organisaatio ei olisi ilman hankerahoitusta voinut toteuttaa⁴.

METSO-ohjelman tärkeimmät sidosryhmät, metsänhoitoyhdistykset, ympäristöjärjestöt ja metsäteollisuuden toimijat, kokevat melko usein, että hankkeet lähentävät olemassa olevaa yhteistyöverkostoa⁵. Hankkeissa voidaan yhdistää asiantunteumusta yli organisaatorajojen. Lisäksi hankkeisiin voi osallistua sekä käytännön toimijoita että erilaisia tutkimus- ja kehittämisorganisaatioita. Myös metsänomistajia ja kansainvälisiä hankekumppaneita päästään lähestymään hankerahoituksen turvin⁴.

Ongelmana hankkeissa ovat pienet resurssit ja verkostojen ohuus: samojen METSO-toimijoiden aika ei riitä kaikkiin hankekokouksiin⁴. Pahimmillaan kiire vaikeuttaa koko hankkeen toteuttamista, jos joku avaintoimijoista ei ehdi paneutua hankkeeseen riittävästi. Hankemaailmaa rasittaa sen lyhytjänteisyys ja toiminnan riippuminen toistuvasta rahoitushaussa onnistumisesta. Käytännön kehittämistoimet

kun eivät yleensä enää hankerahoituksen päättyminen jälkeen edisty⁴.

Alueellisissa METSON yhteistyöryhmissä on mukana ELYn ja Metsäkeskuksen lisäksi paljolti samat sidosryhmät kuin hankkeissa. Ryhmissä keskitytään keskusteluun ja tiedonvaihtoon³. Osa ryhmäläisistä kokee nykykäytännön hyväksi, mutta osa toivoisi lisää käytännön tekoja. Vuonna 2012 toteutetun kyselyn perusteella jopa lähes 65 % vastaajista arvioi, että käytettävissä olevan työajan niukkuus vaikeuttaa uudenlaisen yhteistyön kehittämistä³. Ryhmä voidaan kokea pelkkänä velvollisuutena, mutta toisaalta se luo jatkuvuutta lyhytjänteiseen, hankepainotteiseen maailmaan. Ryhmään osallistuminen lisää ymmärrystä toisten näkökulmiin, ja ryhmässä vaikuttaa syntyvän aitoa dialogia eri näkökulmien välille³.

Metsänhoitoyhdistysten lisäksi yhteistyöryhmien jäsenet toivoivat tiiviimpää yhteistyötä yksityisten metsänomistajien sekä kuntien ja seurakuntien kanssa. Jopa 68 % kyselyyn³ vastanneista katsoi yhteistyön lisäämisen metsänomistajien kanssa tarpeelliseksi. Metsänomistajien kohtaamisen tärkeyttä korostettiin myös muissa aineistoissa^{1,2}, mikä tukee aiempia havaintoja siitä, että metsänomistajat tarvitsevat monipuolista neuvontaa päätöksentekonsa tueksi (Koskela 2011). Vaikka henkilökohtainen neuvonta koetaan usein tehokkaimmaksi METSON edistämistavaksi, sekä ELY-keskuksissa että Suomen metsäkeskuksessa metsänomistajiin suuntautuvat henkilökohtaiset yhteydenotot tuntuvat olevan resurssien pienenemisen myötä yhä useammin hankerahoituksen varassa⁴.

4 Tulosten tarkastelu

Suomen metsäkeskuksen uusi organisaatio ja uudet toimintatavat ovat vakiintumassa. Käytössä on jo luonnonhoidon uusi toimintamalli, jonka käyttöönottoa on edistetty aktiivisella hankeyhteistyöllä ja tarjoamalla koulutusta sekä oman organisaation sisällä että luonnonhoitotoita toteuttaville yrittäjille. Tavoitteena on tukea uusien luonnonhoidon osaajien kehittymistä. Myös yhteistyötä ELY-keskusten kanssa on pystytty edistämään muutoksista huolimatta. Toisaalta maa- ja metsätalousministeriön

METSO-rahoituksen supistaminen on vähentänyt Suomen metsäkeskuksen resursseja (Syrjänen ym. 2013). Vaarana onkin, että ohjelman epätasapainoinen rahoitus vähentää Suomen metsäkeskuksen METSO-toteutusta niin paljon, että yhteistyö muiden METSO-toimijoiden ja metsänomistajien kanssa vaikeutuu. METSON resurssien tasapuolinen turvaaminen olisi tärkeää, sillä sujuva ja välitön yhteistyö tulee todennäköisesti hyödyttämään monimuotoisuuden turvaamista ja metsätaloutta METSO-toimintaa laajemmin.

Myös ELYjen olisi syytä puolustaa METSON tasapuolista toteuttamista. Tätä kautta rakennettaisiin lujaa pohjaa muuhun yhteistyöhön. Parhaimmillaan yhteinen METSON toteuttaminen edistää aiempaa laajempaa vuoropuhelua ja toisten näkökulmien ymmärrystä (Borg ja Paloniemi 2012). Tämä voi kehittää metsätaloutta ympäristöystävällisempään suuntaan myös METSON toteutuksen ulkopuolella edistämällä muun muassa luonnonhoitoa osana perinteistä metsätaloutta (kts. Kumela ym. 2013, Hujala ym. 2014). METSON tiimoilta yhteistyö voi olla helpompaa kuin monien muiden teemojen ympärillä, sillä METSOLLA on myönteinen maine juuri vapaaehtoisuutensa vuoksi (Paloniemi ja Varho 2009, Koskela ym. 2010, Laita ym. 2012).

METSON monipuolinen hankevalikoima tulee säilyttää, sillä se mahdollistaa ohjelman käytännölläheisen kehittämisen. Toteuttajien näkemykset hankkeista ovat pääosin myönteisiä, sillä niiden avulla pystytään tarttumaan konkreettisiin ongelmiin sekä lisäämään yhteistyötä niin toimijoiden kesken kuin eri sidosryhmien kanssa. Lisäksi hankerahoituksen turvin voidaan toteuttaa metsänomistajien henkilökohtaista neuvontaa ja METSOsta tiedottamista. Hankkeiden rahoituksessa yhteistyön korostaminen on edelleen paikallaan, mutta enemmän huomiota tulee kiinnittää pysyvien käytäntöjen luomiseen (Kuusela ja Rantala 2013, Sirkiä 2013). Tarvitaan hankkeita, jotka tekevät itsensä tarpeettomiksi. Tähän päästään ainoastaan, jos hankekauden päättämisen jälkeistä tilaa visioidaan riittävän pitkälle jo hankkeen suunnitteluvaiheessa ja vakiinnutetaan hyvät käytännöt ajoissa osaksi organisaatioiden rutiineja.

Alueelliset METSO-toimijoiden yhteistyöryhmät voisivat markkinoida METSOa enemmän yhdessä. Myös avoin keskustelu toimijoiden uudistuvista

METSO-rooleista olisi toimintaympäristön muutoksissa paikallaan. Ryhmillä voisi myös olla enemmän päätösvaltaa muun muassa alueen METSO-tavoitteista ja viestinnästä. Useat toimijat toivoivat yhteistyöryhmiin metsänomistajajäseniä. Tätä kannattaisi harkita, sillä metsänomistajien näkökulman parempi huomioiminen todennäköisesti lisäisi työhön käytännölläheisyyttä, jota osa ryhmien jäsenistä tuntuu kaipaavan.

Muutokset metsänhoitoyhdistyksissä luovat mahdollisuuden uudelle, laajemmalle metsänomistajien palvelulle, jossa METSO on yksi tärkeä osa. Tutkimusten mukaan useat metsänomistajat arvostavat ja haluavat vaalia metsiensä luontoarvoja talouskäytön ohella tai jopa sen kustannuksella (Paloniemi 2008, Hallikainen ym. 2010, Hujala ym. 2010, Koskela 2011). Metsänhoitoyhdistysten toimintaa koskeva lakimuutos pakottaa yhdistykset huomioimaan asiakkaidensa tarpeet entistä huolellisemmin. Modernin, yritysmäisen metsänhoitoyhdistyksen on suunniteltava erilaisille metsänomistajille sopivia tuotteita ja palveluja (Hujala ym. 2010, Kumela ym. 2013). METSON yhteistyö pystyy todennäköisesti auttamaan näiden tuotteiden ja palveluiden kehittämisessä ja muotoilemisessa siten, että ne yhdistävät luonnon monimuotoisuuden turvaamisen osaksi kestävä metsätaloutta.

Toisinaan on mahdollista, että aluksi kielteisiksi koetut muutokset tuottavat lopulta myönteisiä tuloksia. Suomen metsäkeskuksen METSO-kohteiden välityksestä maksaman ympäristötuen valmistelukorvauksen poistuminen voi olla tällainen muutos, jos sen seurauksena metsänhoitoyhdistysten ja ELY-keskusten välinen yhteistyö tiivistyy. Jo nyt on nähtävissä merkittäviä, myönteisiä asennemuutoksia metsä- ja ympäristöalojen välisessä yhteistyössä (esim. Koskela ym. 2010, Laita ym. 2012). Metsänhoitoyhdistysten luottamuksen lisääntyminen ELY-keskuksia kohtaan olisi erinomainen jatko tälle kehitykselle, ja mielenkiintoinen tulevaisuuden tutkimuskohde.

Kirjallisuus

- Borg, R. & Paloniemi, R. 2012. Deliberation in cooperative networks for forest conservation. *Journal of Integrative Environmental Sciences* 9(3): 1–16.
- Denzin N.K. 1970. *The research act in sociology: A theoretical introduction to sociological methods*. Aldine Publishing Company, Chicago. 368 s.
- Hakalisto, S., Hämäläinen, T., Mähönen, M., Salminen, P., Soininen, T. & Syrjänen, K. 2008. METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet. *Suomen ympäristö* 26/2008. 75 s. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/38356> [Viitattu 9.1.2014].
- Hallikainen, V., Hyppönen, M., Pernu, L. & Puoskari, J. 2010. Family forest owners' opinions about forest management in northern Finland. *Silva Fennica* 44(2): 363–364.
- Hujala, T., Kurttila, M., Korhonen, K., Hänninen, H. & Pykäläinen, J. 2010. Metsänomistajien päätöksentekotilanteet: kohti uudistuvia metsäsuunnittelupalveluja ja suojelupäätösten tukea. *Metlan työraportteja* 177. 40 s. [Verkkojulkaisu]. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp177.htm> [Viitattu 9.1.2014].
- , Kurttila, M., Pykäläinen, J. & Saaristo, L. 2014. Biodiversity-oriented planning and management of Finnish small-scale forests – overcoming the challenges of fragmented land and poor cost-efficiency. *Julkaisussa: Ota, I., Sato, N. & Kawasaki, A. (toim.). Future directions of small-scale and community-based forestry. Proceedings of IUFRO 2013 Joint Conference of 3.08 & 6.08, September 8–11, 2013, Fukuoka, Japan.*
- Kestävän metsätalouden rahoituslaki 11.5.2007/544.
- Korhonen, K., Hujala, T. & Kurttila, M. 2012. Diffusion of voluntary protection among family forest owners: Decision process and success factors. *Forest Policy and Economics* 26: 82–90.
- Koskela, T. 2011. Vapaaehtoinen metsäluonnon monimuotoisuuden turvaaminen – metsänomistajien näkemyksiä METSO-ohjelmasta. *Metlan työraportteja* 216. 27 s. [Verkkojulkaisu]. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp216.htm> [Viitattu 9.1.2014].
- , Syrjänen, K., Loiskekoski, M. & Paloniemi, R. (toim.). 2010. METSO-ohjelman väliarvio 2010. *Toimintaohjelman käynnistyminen 2008–2009. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma* 2008–2016. Helsinki. 68 s.
- Kumela, H., Hujala, T., Pykäläinen, J., Rantala, M. & Kurttila, M. 2013. Metsänomistajille tarjottavat luon- toarvopalvelut: nykytila ja kehitysnäkymiä. *Metlan työraportteja* 253. 50 s. [Verkkojulkaisu]. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2013/mwp253.htm> [Viitattu 9.1.2014].
- Kupias, P. 2007. *Kouluttajana kehittyminen*. Yliopisto- paino, Helsinki. 219 s.
- Kuusela, S. & Rantala, M. 2013. METSO-yhteistutkimushankkeiden ja valtakunnallisten luonnonhoidon kehittämishankkeiden vaikuttavuuden arviointi 2009–2012. *Metlan työraportteja* 274. 36 s. [Verkkojulkaisu]. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2013/mwp274.htm> [Viitattu 9.1.2014].
- Laita, A., Horne, P., Kniivilä, M., Komonen, A., Koti- aho, J., Lahtinen, M., Mönkkönen, M. & Rämö, A.K. 2012. METSO-ohjelman väliarvio 2012. *Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos ja Jyväskylän yliopisto*. 63 s. [Verkkodokumentti]. Saatavissa: http://www.metsonpolku.fi/fi/liitetiedostot/METSO-ohjelman_valiarvio_2012.pdf [Viitattu 9.1.2014].
- Laki metsälain muuttamisesta 20.12.2013/1085.
- Laki metsätuhojen torjunnasta 20.12.2013/1087.
- Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096.
- Metsätilastollinen vuosikirja 2013. 2013. *Metsäntutkimuslaitos*. 450 s.
- Paloniemi R. 2008. *Luonnonsuojelu arjessa. Maanomistajien näkemyksiä ja kokemuksia yksityismaiden tilapäisestä luonnonsuojelusta ja sen uudistumisen prosessista*. Väitöskirja. Bio- ja ympäristötieteiden laitos, Helsingin yliopisto. *Environmentalica Fennica*: 26. 98 s. [Verkkodokumentti]. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/22279> [Viitattu 9.1.2014].
- & Varho, V. 2009. Changing ecological and cultural states and preferences of nature conservation policy: The case of nature values trade in South-Western Finland. *Journal of Rural Studies* 25(1): 87–97.
- Primmer, E., Paloniemi, R., Similä, J. & Barton, D. 2013. Evolution in Finland's forest biodiversity conservation payments and the institutional constraints on establishing new policy. *Society & Natural Resources* 26(10): 1137–1154.
- Sirkiä, S. 2013. METSO-yhteistoimintaverkostot 2012 – raporttien yhteenveto. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja* 14. 28 s. [Verkkojulkaisu]. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/38882> [Viitattu 9.1.2014].
- Syrjänen, K., Horne, P., Koskela, T. & Kumela, H. 2006.

- METSOn seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden ja seurannan arvioinnin loppuraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos ja Suomen ympäristökeskus. 348 s. + liitteet.
- , Rantala, M., Sirkiä, S. & Anttila, S. (toim.). 2013. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2020 METSOn tilannekatsaus 2012. Metlan työraportteja 264. 44 s. [Verkkójulkaisu]. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2013/mwp264.htm> [Viitattu 9.1.2014].
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, 6. painos, Helsinki. 182 s.
- Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta 2008–2016. 2008. 13 s. [Verkkodokumentti]. Saatavissa: http://www.mmm.fi/attachments/metsat/5xjO3HxCx/METSOn_periaatepaatos270308SU.pdf [Viitattu 9.1.2014].
- Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmasta Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi. 2002. 17 s.

27 viitettä